

KULTURUTSKOTTET

Utlåtande 2/1995 rd

Regeringens proposition 72/1995 rd

Till Statsutskottet

Riksdagen remitterade den 19 september 1995 regeringens proposition 72/1995 rd om statsbudgeten för 1996 till statsutskottet för beredning.

Enligt 18 a § 3 mom. arbetsordningen för riksdagen kan ett specialutskott på eget initiativ i fråga om sitt behörighetsområde avge utlåtande om budgetpropositionen till statsutskottet inom 30 dagar från det propositionen remitterades till utskottet.

Med anledning av ärendet har utskottet hört kanslichefen Vilho Hirvi, ekonomidirektören Eero Pulkkinen, överdirektören Kalervo Siikala, överdirektören Markku Linna, överdirektören Leevi Melametsä, överdirektören Olli Saarela, förvaltningsdirektören Håkan Mattlin, kulturrådet Pekka Pekkonen, regeringsrådet Timo Lankinen, utvecklingschefen Marjatta Lindqvist och undervisningsrådet Marita Savola vid undervisningsministeriet, kanslichefen Pertti Sorsa, avdelningschefen Kimmo Nissilä och överinspektören Antti Tapaninen vid arbetsministeriet, överdirektören Heli Kuusi vid utbildningsstyrelsen, avdelningschefen Marja-Terttu Hautanen-Jokela vid länsstyrelsen i Vasa län, distriktsinspektören Kai Kaski vid Vasa arbetskraftsdistrikt, enhetschefen Matti Honkonen vid Tavastehus arbetskraftsdistrikt, läns skolrådet Esko Kangas vid länsstyrelsen i Tavastehus län, chefen för bildningsväsendet Matti Rasila vid Finlands Kommunförbund, arbetskrafts- och utbildningspolitiska sekreteraren Jari-Pekka Jyrkänne vid Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC, utbildningschefen Erkki Husu vid Tjänstemannacentralorganisationen FTFC r.f., avdelningschefen Jukka Mäkelä vid Teknikens Akademikerförbund TEK r.f., ordföranden Heikki Santala vid Suomen Erityisteknisten Liitto Seteli, direktören Kari Purhonen vid Industrins och Arbetsgivarnas Centralförbund TT samt vice verkställande direktören Tauno Jalonen vid Företagarnas Centralförbund i Finland FCFF.

I sitt utlåtande tar kulturutskottet fasta på

åtgärderna för att främja sysselsättningen samt samarbetet mellan utbildningen och arbetslivet, ett område som prioriteras inom undervisningsministeriets verksamhetsområde. Utskottet anför vördsamt som sitt utlåtande följande.

Allmänt

I sin bedömning av budgetpropositionen har utskottet koncentrerat sig på en fråga som är viktig med tanke på sysselsättningen, nämligen ett främjat samarbete mellan utbildningen och arbetslivet.

Utgångspunkten bör enligt utskottet vara att för arbetslösa, unga och vuxna som annars är i behov av fortbildning eller omskolning ordna utbildning som leder till en examen och ger högklassig praktisk yrkeserfarenhet och därmed gör det möjligt för de berörda att få en arbetsplats eller sysselsätta sig själva.

Utskottet betonar att det är viktigt att staten för att uppmuntra människor till livslång inlärning ställer resurser till förfogande för att studiemotivationen och studieberedskapen skall kunna utvecklas i livets alla stadier: i dagvården, i förskolan, i grundskolan, i gymnasiet, inom yrkesutbildningen, inom högskoleutbildningen, inom vuxenutbildningen och också inom det fria bildningsarbetet. Utskottet uttrycker emellertid här sin oro över de nya nedskärningarna i statsandelarna och anser det viktigt att kommunerna ser till att det finns tillräckligt med resurser för utbildning.

Det är absolut nödvändigt att inom alla områden och på alla nivåer inom vårt skolsystem etablera ett samarbete mellan arbetslivet och utbildningen och att utveckla detta samarbete. Det här innebär bl.a. att studerande ges möjlighet att smidigt ta in ämnen vid andra läroanstalter i sin ämneskombination. Viktiga samarbetsformer på läroanstaltsnivå är t.ex. arbetspraktik för stude-

rande, koppling av examensarbeten till företag och inrättningar, workshopar, stöd åt företagssamhet och innovationer samt för lärarnas delvis livligare kontakter med arbetslivet, mer praktik och ett livligare sakkunnigutbyte. Lärarutbildningen bör utvecklas bl.a. så att arbetslivskontaktarna ökas.

Utskottet har lagt märke till att det också krävs öppnare attityder och större samarbetsvilja såväl från dem som administrerar och står för utbildningen som från företag och andra organisationer inom arbetslivet.

Utskottet anser det viktigt att kvinnor lockas att utbilda sig för fler branscher än i dag, t.ex. för den med tiden allt viktigare datatekniken. Härigenom skulle så många potentiellt lämpliga personer som möjligt få utbildning för en bransch som är av vital betydelse för Finlands framtidsstrategi.

Främjat samarbete mellan utbildningen och arbetslivet

Målet för den arbetskraftspolitiska utbildningen bör vara att de som deltar i utbildningen faktiskt får arbete och att nya arbetstillfällen uppstår till följd av den arbetskraftspolitiska utbildningen.

Utskottet menar att det är absolut nödvändigt att författningar, föreskrifter och anvisningar ändras så att det utslagsgivande vid köp av utbildningstjänster blir att utbildningens beskaffenhet är den rätta, att de som genomgår utbildning får arbete och att nya arbetstillfällen skapas.

Likaså är det enligt utskottets åsikt nödvändigt att större vikt läggs vid utbildningens effektivitet och vid bestående lösningar. Eftersom vi är ett litet land och fortfarande har en hög arbetslöshet är det angeläget att satsa på kunnande och på att effektivt förbättra sysselsättningen genom utbildning. Därför anser utskottet att utbildningen i huvudsak bör ske i form av yrkesinriktad utbildning som leder till en examen.

Då riksdagen den 15 april 1994 antog lagen om yrkesexamina (306/94) utgick den från att en yrkesinriktad grundexamen enligt denna lag skall ha tillräckligt bred inriktning och ge nödvändig yrkesskicklighet och tillräckliga språkkunskaper för arbetslivet samt nödvändiga sociala färdigheter. Enligt utskottet kan dylika i lagen om yrkesexamina avsedda examina tas i bruk också inom den arbetskraftspolitiska utbildningen. När riksdagen antog lagen utgick den också från att ar-

betsministeriet och arbetskraftsdistrikten framför allt satsar på examina eller delexamina enligt lagen om yrkesexamina när de planerar och köper arbetskraftspolitisk vuxenutbildning. Enligt vad utskottet erfarit har så emellertid skett i ringa utsträckning fastän lagen trädde i kraft redan den 1 maj 1994. Utskottet poängterar att examina enligt lagen om yrkesexamina är en synnerligen lämplig utbildningsform i dagens läge. Den arbetskraftspolitiska utbildningen för personer med högskoleexamen bör åter i allt högre grad ordnas som yrkesinriktad påbyggnadsutbildning och omskolning som resulterar i en examen.

Utskottet anser det viktigt att den lokala kännedomen om arbetsplatser och utbildningsbehov utnyttjas så effektivt som möjligt. Därför är det viktigt att den arbetsgrupp på länsplanet som består av representanter för länsstyrelsen, arbetskraftsdistriktet och näringslivet och av utbildningssakkunniga och som tillsatts i varje län kartlägger behoven i arbetslivet och planerar utbildningen. Enligt en utredning förekommer sådan verksamhet i olika länen enligt utskottet bör verksamheten ytterligare utvecklas.

Utbildningen bör ordnas så att den också ger beredskap att möta förändringar i arbetslivet. Därför bör arbetslivet fås med så att individuella studieprogram kan bli möjliga. Detta å sin sida förutsätter att en studerande smidigt kan studera ämnen också vid andra läroanstalter. Intensifierade åtgärder krävs för att dessa möjligheter skall kunna omsättas i praktiken. Det innebär också att de som ordnar utbildningen har kvalificerad yrkeskunskap och organisationsförmåga.

De som studerar vid läroanstalter och högskolor bör i betydligt högre grad än för närvarande kunna byta utbildningsinriktning under studierna. Detta kan vara nödvändigt t.ex. då den studerande till följd av snabba förändringar i samhället märker att hans examen sannolikt inte ger honom någon arbetsplats. Eftersom tonvikten i studierna under de första åren i hög grad ligger på allmänbildande ämnen eller basstudier för ämnen inom det valda området, kunde den studerande i varje fall så gott som helt räkna sig tillgodo de avlagda kurserna och inte heller skulle nyinriktningen av studierna leda till att de drar oändamålsenligt långt ut på tiden. Också för samhällets del skulle detta innebära kostnadsinsparingar. Dylika, delvis med tilläggsresurser finansierade projekt vid högskolor och andra läroanstalter borde snabbt fås igång, t.ex. inom el- och elektronikbranschen, där det för närvarande råder ständig brist på arbetskraft.

Arbetslösheten i Finland skiljer sig från arbetslösheten i övriga OECD-länderna däri att vi har ett stort antal utbildade som är arbetslösa. En god grundutbildning ger emellertid färdigheter att lära och tillägna sig nya saker under hela det yrkesverksamma livet. Ett sätt att minska arbetslösheten bland de utbildade är att högskolor och läroanstalter tillsammans med företag sätter upp tillräckligt långa program med tillräckligt många studerande inom vilka personer omskolas för branscher med brist på arbetskraft. Utskottet anser att det inte enbart räcker med att öka antalet grundutbildningsplatser utan att det speciellt inom områden där sysselsättningen är dålig är värt att överväga om inte de studerande efter sin normala utbildning kunde få utföra den arbetspraktik som ingår i studierna i Finland eller utomlands.

Flera läroinrättningar i Finland ordnar utbildning under beteckningen företagsamhet. Ett problem för småföretagare är emellertid att nyetablerade företagare inte får tillräcklig handledning. Företagarutbildningen bör enligt utskottet få en uppföljning, som bl.a. inbegriper rådgivning och stöd till nyetablerade företagare.

Utskottet har fäst sig vid att frivilliga vuxenstudier under de senaste åren har bedrivits i betydligt mindre skala än tidigare. Studieåret 1991—1992 utbetalades statens vuxenstudiepenning till cirka 35 000 personer, men 1996 beräknas de uppgå till bara 11 000. En bidragande orsak till detta är den utvidgade arbetskraftsutbildningen som satts in för att råda bot på arbetslösheten. En annan orsak är att studiestödet till vuxna har skurits ned. Enligt utskottet är det viktigt att arbetstagarna också under ekonomiskt svåra tider och när stor arbetslöshet råder ges en möjlighet att tillfälligt komma bort från arbetslivet för att bedriva yrkesinriktade eller allmänbildande studier.

Enligt stadgandena kan arbetskraftsförvaltningen efter behov köpa arbetskraftsutbildning av olika läroanstalter. Länsstyrelserna kan köpa fortbildning av yrkesläroanstalter och yrkeshögskolor, men yrkesinriktad grund- och vidareutbildning bara av yrkesutbildningscentrer för vuxna. Emellertid är det ofta så att den lämpliga utbildningen ordnas av någon annan läroanstalt.

Enligt utskottet är det nödvändigt att också länsstyrelserna får rätt att vid behov anskaffa yrkesutbildning för vuxna från den läroanstalt som kan erbjuda den bästa och lämpligaste utbildningen i varje enskilt fall.

Därför *förutsätter utskottet* att regeringen snabbt vidtar åtgärder för att länsstyrelserna 1997 skall kunna köpa yrkesutbildning för vuxna av alla läroanstalter som står under offentlig kontroll.

Enligt vad utskottet erfarit köps utbildning också så att det är priset som avgör. Detta kan leda till att utbildningen kanske inte alltid blir den bästa möjliga. Utskottet utgår från att det är kvaliteten på undervisningen som avgör när utbildning köps. Då bör det också beaktas att det ibland kan krävas smidiga och till och med ovanliga finansieringsarrangemang för att målet för utbildningen skall uppnås.

Kvalitetskraven på utbildningen kan inte tillfredsställas om inte lärarna får större kännedom om arbetslivet och tillräcklig fortbildning. Utskottet framhåller att informationsområdet och internationaliseringen samt de snabba omställningarna inom arbetslivet kräver att människor fortlöpande utbildar sig. Av lärarna krävs därför bl.a. att de kan använda sig av datateknik, klarar av att arbeta med mänskliga relationer och i projekt samt kan vara med i internationell verksamhet.

Utskottet förutsätter att effekterna på sysselsättningen av den till följd av arbetslösheten kraftigt ökade utbildningen följs upp så att informationen och erfarenheterna så långt som möjligt kan utnyttjas vid den fortsatta planeringen.

Utskottet anser det också nödvändigt att regeringen får en tillräcklig utredning över hur de utbildningspolitiska åtgärder som vidtagits för att förbättra sysselsättningen påverkat sysselsättningsläget.

Med anledning av det ovan sagda anför kulturutskottet värdsamt

att statsutskottet bör beakta det som sägs i detta utlåtande när det utarbetar sitt betänkande.

Helsingfors den 19 oktober 1995

I den avgörande behandlingen deltog ordföranden Ala-Harja, vice ordföranden Gustafsson, medlemmarna Karjalainen, Korteniemi, Krohn, U-M. Kukkonen, Laakso, Lapintie, M. Mark-

kula, A. Ojala, Räsänen (delvis), Tahvanainen och Takkula samt suppleanterna Hyssälä, R. Korhonen (delvis) och J. Kukkonen.

Avvikande åsikt

De sammanlagt 3,8 miljarder mark som regeringen föreslår skall dras av från statsandelarna till kommunerna är överdimensionerade. En så drastisk nedskärning av statsandelarna äventyrar den basservice som så många människor är beroende av. Kommunförbundet räknar med att många kommuner inte kan visa upp den ökning av skatteinkomsterna som behövs för att kompensera nedskärningarna. Detta leder oundvikligen till inskränkningar i olika funktioner trots att servicenivån inte längre skulle tåla detta. I själva verket går kommunernas ökade skatteinkomster till inpo-avtalsenliga löneförhöjningar samt till allt fler skyldigheter som ålagts kommunerna: speciellt till dagvården, utkomststödet och yrkesutbildningen.

Enligt kommunförbundet leder nedskärningarna i statsandelarna i många kommuner till att grundskoleutgifterna måste dras ner.

Centern finner det synnerligen beklagligt att regeringens linje leder till försämrade förutsättningar för att ordna grundutbildningen. Linjen står också i strid med regeringsprogrammet. Enligt programmet skall regeringen nämligen agera så att "utbildningens och forskningens betydelse stärks".

Grunderna för beviljande av statsandelar för grundskolor ändrades den 1 augusti 1995. Det tidigare timresurssystemet ersattes med ett nyckeltalssystem. Ändringen gör statsandelssystemet enklare och klarare men innebär samtidigt för många kommuner att de går miste om stora penningbelopp.

I våras förutsatte riksdagen att "undervisningsministeriet utnyttjar den möjlighet som 12 § lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet medger att höja det enhetspriset som ligger till grund för statsandelen för grundskolan i en kommun, om kommunens grundskoleutgifter till exempel på grund av kommunens storlek och till följd av gles bosättning, skärgårdsdominans, tvåspråkighet, undervisning på

samiska eller andra jämförliga särskilda skäl är högre än i genomsnitt och kommunen inte på annat sätt kan garantera tillgången till lämplig undervisning." Vidare fann riksdagen det viktigt att "besluten om höjda statsandelar skall kunna fattas för flera år åt gången för att kommunerna skall kunna uppskatta sina statsandelar på längre sikt".

Nu är situationen den att då övergången till nyckeltalssystemet byggdes in i en större omläggning av statsandelssystemet blir konsekvensen av det nya systemet att den föreslagna maximala ändringen av statsandelen på ± 200 mk/invånare helt sopar under verkningarna av det höjda enhetspriset för grundskolor. I praktiken kommer det höjda enhetspriset över huvud taget inte att öka kommunens statsandel.

För att kommunerna skall få kompensation för det oskäligt stora statsandelsbortfall som övergången till nyckeltalssystemet medfört bör i statsbudgeten reserveras ett särskilt anslag som undervisningsministeriet får disponera för behovsbaserad utbetalning av understöd till kommuner som drabbats av omläggningen.

De nedskärningar i studiestödet som regeringen drev igenom på våren ligger inte heller i linje med den i regeringsprogrammet nämnda stärkningen av utbildningens betydelse. Att dra ner på studiepenningen och bostadstillägget för studerande innebär att göra intrång i grundtryggheten för de studerande. Redan nu är studiepenningen den minsta av de förmåner som ingår i grundtryggheten.

Senaste valperiod reformerades studiestödsystemet, i en tid som även den karakteriserades av ekonomisk knapphet. Syftet med studiestödsreformen var att minska skuldsättningen bland de studerande. Studiepenningen för personer över 20 år höjdes till cirka det 2,5-dubbla.

De nedskärningar i studiepenningen och bostadstillägget som gjordes på våren gav utvecklingen fel riktning. Skuldsättningen bland de stu-

derande tilltog och kommunerna tvingades betala ut mer i utkomststöd. Nedskränningarna ledde till minskad utbildningsbenägenhet, eftersom skillnaden mellan utkomstskyddet för arbetslösa och studiepenningen blev större. Det ligger såväl i de studerandes som i samhällets intresse att

studiepenningen från början av 1996 utbetalas till tidigare belopp. Därför föreslår vi att Aapo Saaris m.fl. budgetmotion skall godkännas. Den innebär att studiepenningen höjs till sitt tidigare belopp och att situationen för högskolestuderande under 20 år förbättras.

Helsingfors den 19 oktober 1995

Ossi Korteniemi

Hannu Takkula

Liisa Hyssälä

